

Izaja vsak dan razen sobot, nedelj
in praznikov.
Issued daily except Saturdays,
Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravnški prostori:
2887 South Lawndale Ave.
Office of Publication:
2887 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4004

LETO—YEAR XXXVI. Cena lista je \$8.00 Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879. CHICAGO 23, ILL. TOREK, 26. SEPTembra (SEPT. 26), 1944 Subscription \$8.00 Yearly ŠTEV.—NUMBER 188 Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Nadaljne zavezniške zmage na vseh širokih bojnih frontah

Zavezniki ujeli čez pol milijona Nemcev v Franciji, Belgiji in Holandiji. Novi bombni napadi na mesta in industrijska središča v Porurju in Porurju. Nemška linija v Italiji se ruši pod udarci pete ameriške in osme britske armade.—Ruske kolone prodrle 25 milj daleč v Čehoslovakijo in prekoračile predvojno ogrsko mejo.—Kitajci ustavili prodiranje japonskih čet

LONDON, 25. sept.—Ameriške in angleške oborožene sile so začele dve zagostitvi v Siegfriedovo trdnjavo pri Kleveu, strateški točki, ki odpira pot v severni del Porurja, nemškega industrijskega ozemlja.

Istočasno je druga angleška armada vrgla nove čete na pomoč zračni armadi v bližini Arnheima ob Reni v Holandiji.

MOSKVA, 25. sept.—Moskovski radio je danes naznanil, da so ruske čete osvobodile vse Estonijo, medtem ko druge ruske kolone daleč na jugu prodirajo na Ogrsko in v Slovačijo.

London, 25. sept.—Obkroženi oddelki britske zračne sile so doбили pomoč od zavezniških sil, ko so se treble do njih, se glasi poročilo. Čete so prodrle do ozemlja pri Arnhemu, kjer se nahajajo oddelki, po koridorju med Nijmegenom in reko Led.

Ameriške čete so zavojevane v ljutih bitkah z nacijsko silo na nemškem ozemlju na vzhodni strani Nijmegen in na zapadni strani Kleveja, točke ob Siegfriedovi trdnjavi črti. Od tega mesta se odpira pot v Porenje.

Britske oklopne in pehotne kolone prodirajo od Einhovena v smeri Maeseycka, kjer so zbrane čete prve ameriške armade. Več sto angleških in ameriških bojnih letal in bombnikov je večeraj metalo bombe na pozicije sovražnika na ozemlju med Nijmegenom in Arnhemom.

Uradno poročilo pravi, da so zavezniki ujeli čez pol milijona nemških vojakov od invazije Normandije v Franciji, Belgiji in Holandiji. Čez 40.000 Nemcev se je podalo v Brestu, francoski luki.

Novi bombni napadi so bili izvršeni na nemška mesta in industrijska središča v Porurju in Porenju. Bombe so porušile več tovarn in zanetile ogromne požare.

Rim, 25. sept.—Del nemške govske linije v Italiji se je sesul pod udarci osme britske in pete ameriške armade. Ameriške kolone so zdrobile vzhodni konec te linije in se približale Bologni, središču te linije.

Nemci so se morali umakniti pod pritiskom zavezniške sile. Ameriške čete so zasedle prelaz Futa v prodiranju proti Bologni. Prve čete so oddaljene samo dvajset milj od tega mesta.

Ameriške in britske čete so v ofenzivi, ki se je pričela zadnji teden, ujeli čez 10.000 sovražnikov. Brazilski ekspedicijska sila, prva iz Južne Amerike, je v akciji proti Nemcem na severni strani Pize in zapadni italijanski obali.

London, 25. sept.—Ruske kolone so prodrle 25 milj daleč v Čehoslovakijo in prekoračile tudi predvojno ogrsko mejo. V Čehoslovakijo so udrele skozi prelaz Lupkow.

Poročilo iz Bukarešte pravi, da so rumunske in ruske čete istočasno prekoračile ogrsko mejo in se približale Szegedu, drugemu največjemu ogrskemu mestu, ki je oddaljeno 97 milj od Budimpešte. Rusi skušajo pognati v past nemško armado v vzhodnem delu Slovačije in severnem delu Transilvanije.

Eksekucija kitajskega generala

Ignoriral je navodila vrhovnega poveljstva

Čungking, Kitajska, 25. sept.—Uradna časniška agentura poroča, da je bil general Cen Munung, poveljnik kitajske oborožene sile v Čuanhsienju, ustreljen, ker je ignoriral navodila vrhovnega poveljstva glede obrambe tega mesta.

Eksekucijo generala je odredilo vrhovno poveljstvo. Munung je bil obtožen, da je po begnil, ko so se japonske čete približale Čuanhsienju. Te so potem zdrobile kitajske utrdbe, katere so štitele Kweilen, mesto ob reki Siang.

Uradni komunikacije pravi, da je bilo prodiranje japonskih čet proti Kweilenu ustavljeno. Ljutje bitke divjajo na ozemlju ob reki Siang, v katerih sta obe strani utrpeli velike izgube.

Nelson se vrnil v Washington

Večja ameriška pomoč Kitajski

Washington, D. C., 25. sept.—Donald, M. Nelson, načelnik odbora za vojno produkcijo, se je vrnil iz Čungkinga, kjer je imel važne razgovore z generalom Kaišekom in drugimi kitajskimi voditelji.

Nelson bo danes poročal Rooseveltu o rezultatu svojega obiska. Pričakuje se, da bo Amerika nudila večjo pomoč Kitajski v orožju, strelivu in drugem bojnem materialu, ki ga potrebuje v borbi proti japonski sili na svojem ozemlju.

General Patrick J. Hurley, poseben Rooseveltov poslanec, bo ostal še nekaj dni v Čungkingu. V zavezniških vojaških krogih se opaža bojazen pred japonsko blokado kitajskega obrežja in komunikacijskih zvez.

FRANCOSKE SILE SE PRIDRUŽILE REDNI ARMADI

Ustanovitev pokrajinskih poveljstev naznanjena

INDUSTRIJSKI MAGNAT ARETIRAN

Pariz, 25. sept.—Francoske notranje sile so postale del redne armade na podlagi dekreta vojnega ministra v začasni francoski vladi, katere predsednik je general Charles de Gaulle. S tem je bil rešen problem, ki je bil v zadnjih tednih predmet diskuzije med člani vlade in sveta narodnega odpora.

Odločitev o vprašanju, ali naj dobe častniki notranje sile iste čine kot častniki redne armade, še ni padla. Trdi se, da prvi niso izvežbani v taktiki modernega bojevanja. Rekord teh častnikov bodo preiskani.

Vojni minister je odločil, da častniki in vojniki notranje sile dobivajo isto plačo kot častniki redne armade. Stopili bodo v armado kot posebne enote, ki so se odlikovale v bojih proti nemški okupacijski sili. Pridružitve je prostovoljna in člani enot ostanejo v armadi, dokler bo trajala vojna v Evropi.

Grupe notranjih sil v osvobojenih francoskih pokrajinah bodo funkcionirale pod pokrajinskimi poveljstvi, ki so bila nedavno formirana.

Louis Renault, vodilni francoski avni magnat, je bil aretiran na obtožbo trgovanja s sovražnikom. List L'Humanite, glasilo komunistične stranke, si prisvaja zaslugi glede aretacije Renaulta. On je prvi izmed grupe močnih industrijcev in banirjev, katerih čaka aretacija zaradi sodelovanja z nemško okupacijsko silo.

Prosekutor Martin je potrdil poročilo, da je Renault zalagal nemško silo z vojaškimi motornimi vozili. Vrednost vozil, ki so bila dostavljena Nemcem v dveh letih, je znašala čez \$120.000.000.

Poleg Renaulta so bili aretirani Rene de Peyrecave, glavni upravitelj Renaultovih tovarn, in direktorji francoske oljne kompanije in pariške banke.

Browder podprl Roosevelta

Cez dvajset tisoč ljudi se udeležilo shoda

Chicago, 25. sept.—Earl Browder, predsednik Komunistične politične zveze, organizacije, ki je bila ustanovljena po razpustu komunistične stranke, je govoril na shodu v Stadiumu, kjer ga je poslušalo čez dvajset tisoč ljudi. On je pojasnil razloge, zakaj njegova organizacija podpira predsednika Roosevelta v sedanjih volilnih kampanjah.

Eden razlog je, ker Roosevelt in senator Truman, podpredsedniški kandidati demokratične stranke, vodita politiko, ki je srečno potisnila Ameriko skozi nevarno dobo do točke, ki obeta zmago nad fašizmom. Drugi razlog je, ker ta politika postavlja temelje bodočemu svetovnemu redu in miru ter blagostanju.

O Deweyju, predsedniškemu kandidatu republikanske stranke, je Browder rekel, da igra dvoobrazno vlogo. On v svojih govorih naglašuje, da bo šel bolj na levo nego je šel Roosevelt v uvajanju reform in izboljšanju ter raztegnitvi socialne zaščite.

Browder je udrihal po čikaški Tribuni in polkovniku McCormicku, izdajatelju in uredniku tega lista. Dejal je, da je izdajalec Amerike v njeni najbolj kritični uri in kot tak bi moral biti v ječi.

Japonske avtoritete odredile evakuacijo civilistov

Čungking, Kitajska, 25. sept.—Sem dospel poročila pravijo, da so japonske vojaške avtoritete odredile evakuacijo civilistov iz mest na Formozi iz bojazni pred zavezniškimi bombnimi napadi. Vse sposobne osebe v starosti 16 do 45 let so bile mobilizirane za obrambo.

Belgija naznanila formiranje armade

London, 25. sept.—Belgijski vojni minister je naznanil formiranje nove armade, ki se bo borila na strani zaveznikov proti Nemcem. Prednost glede vstopa v to armado bodo imeli oni, ki so bili aktivni v odpornem gibanju.

Domače vesti

Pobit v jami Piney Fork, O.—Tukaj se je ponesrečil pri delu v premogovniku Ivan Robas. Ob steno so ga pritisnili jamski vozički, mu zlomili ključno kost v rami in več reber. Zdravi se doma. On je že čez 35 let član SNPJ, toda ni bil še nikoli na bolniški listi.

Novi grobovi

Duluth, Minn.—Tukaj je po daljši bolezni umrla v bolnišnici mrs. J. M. Kochevar, stara 40 let. Rojena je bila v Calumetu, Mich., v tem mestu pa je živela 31 let. Zapušča moža, dve hčerki in sestro.—Dne 21. sept. je po kratki bolezni v bolnišnici umrla Anna Pikush, vdova, stara 53 let in rojena v starem kraju. V Duluthu je živela 10 let. Zapušča šest odraslih otrok, katerim je bila mačeha. Od treh pastorkov je eden pri vojakih, drugi pri trgovski moriariji.

Is Clevelanda

Cleveland.—Po kratki bolezni je v bolnišnici Huron umrl Joseph Sedej, star 61 let in doma iz vasi Hlabše, fara Sv. trije kralji, kjer zapuša več sorodnikov. Tukaj je živel 37 let, bil član SNPJ, SDZ, SMZ in delničar Slovenskega doma na Holmes ave. Zapušča ženo, dve hčerki, sestro, dva brata in več sorodnikov.—Mrs. Rose Grebenc je bila obveščena, da je bil v Franciji ranjen njen sin Albin.—V bolnišnici Huron je bila operirana mas Rose Kodajla iz Collinwooda. Pri družini Michael Jalovec ml. so se ustavile vile rojenice in pustile hčerko.—V bolnišnici St. Vincent je bil zadnji četrtlet operiran Edward Zobec, v bolnišnici Glenville pa Joseph Novak. V to bolnišnico se je podal tudi Louis Pirc, ki se je nedavno preselil v Cleveland iz Girarda, O., kjer je živel mnogo let.

Amerika lahko diktira mirovne pogoje

Senator Wheeler proti svetovni organizaciji

Washington, D. C., 25. sept.—Senator Burton K. Wheeler, demokrat iz Montane in vodilni izolacionist, je na sestanku s častniki izjavil, da Amerika lahko diktira mirovne pogoje, zaenot pa se je izrekel proti ustanovitvi svetovne organizacije za zaščito in vzdrževanje miru po zaključitvi sedanje vojne. On je napovedal veliko opozicijo v senatu, ko bo pozvan, naj odobri načrt glede ustanovitve svetovne organizacije.

“Mi imamo zdaj največjo oboroženo silo na svetu,” je rekel Wheeler. “Naša pomorska in letalska sila prekašata morarice in letalske sile Velike Britanije, Rusije in ostalih zaveznikov. Amerika razpolaga z ogromnim naravnim bogastvom in izurjeno delovno silo. Mi smo v položaju, da lahko diktiramo mirovne pogoje, kaj naj se stori glede Poljske, balkanskih držav, Francije, Nemčije in Japonske. Mi lahko zahtevamo ustanovitev Združenih evropskih držav, kar je po mojem mnenju potrebno za preprečitev vojne med Veliko Britanijo in sovjetsko Rusijo. Amerika lahko izsili sprejetje teh zahtev na podlagi svoje oborožene in ekonomske sile in diktira mir, ki nam bo v ponos. Če bo to storila, bo koristila bodočim generacijam.”

Wheeler je dalje rekel, “da ni nobenega vzroka za bojazen. Amerika lahko pove zavezniškom, kaj hoče. Naši internacionalci govorijo o ustanovitvi mednarodne organizacije, ki naj bi z oboroženo silo vzdrževala in ščitila mir po vsem svetu. Na svetu bodo ostale samo tri velike sile, ki lahko začnejo novo vojno po porazu Nemčije in Japonske. Te so Amerika, Velika Britanija in Rusija.”

GRŠKA VLADA ZAČELA PRITISKATI NA BOLGARIJO

Brezpogojni odstop Tracije in Makedonije

BITKE MED NEMCI IN BOLGARI

Rim, 25. sept.—Grška vlada odločno zahteva od Bolgarije brezpogojni odstop Tracije in Makedonije, pokrajini, kateri je zasedla bolgarska armada. Dalje zahteva kontrolo nad gorakimi prelazi, skozi katere so bolgarske čete udre v Grčijo.

Stališče grške vlade je pojasnil George A. Cartalis, minister za informacije, na sestanku s častniki. On je zanikal poročilo o dosegi sporazuma med reprezentanti Grčije in Bolgarije.

“Grčija ne bo nikdar več pustila odprtih vrat Bolgariji za invazijo svoje ozemlja,” je rekel Cartalis. “Bolgarske čete so že trikrat invadirale Grčijo v zadnjih 20 letih. Bolgari so kontrolirali gorske prelaze, mi pa doline pod prelazi. Rane, katere sta zadali Bolgarija in Italija Grčiji v tej vojni, so globoke, toda upam, da se bodo zacelile. Grčija se zanaša na pomoč zaveznikov.”

Cartalis je omenil tudi Dodekaneške otoke, ki so prišli pod Italijo, čeprav Grki tvorijo ogromno večino prebivalcev na teh otokih. Dejal je, da je grof Carlo Sforza, minister brez portfelja v italijanski vladi, izjavil, da bodo otoki vrnjeni Grčiji, če se bodo prebivalci pri volitvah izrekli za to.

Minister za informacije je dalje rekel, da bo grško ljudstvo dobilo priliko, da pove, ali hoče povratek kralja Jurija ali ne.

Ankara Turčija, 25. sept.—Petko Stajnov, bolgarski zunanji minister, je dejal, da se bolgarske čete bore proti Nemcem na strani ruske armade, katere poveljnik je maršal Feodor Tolbuhin. Dalje je rekel, da bo Bolgarija storila vse z namenom, da jo Združeni narodi sprejmejo v svoj krog kot zaveznice.

Predstavniki bolgarske vlade je zanikal vest, da so bili princ Ciril, Fedor Filov in general Mihov, člani bolgarskega regenstva, odvedeni v Rusijo. Dejal je, da se nahajajo v zaporu, kjer čakajo na obravnavo pred ljudskim sodiščem.

Ameriški imperializem ima zagovornike v Angliji

London, 25. sept.—List Daily Express, ki ga izdaja lord Beaverbrook, je pohvalil ameriški “imperializem” na Pacifiku in Daljnem vzhodu. Objavil je uvodnik, v katerem naglašuje, da je imperializem naredil iz Velike Britanije, kar je danes. Če je imperializem koristil Veliki Britaniji, bo koristil tudi Ameriki. List Times je izjavil, da ima Velika Britanija večje interese na Pacifiku nego Amerika. Slednja je kontinentalna sila in ne potrebuje baz na Pacifiku za svoj obstoj.

Stalin informiran o zaključkih konference

Moskva, 25. sept.—Premier Stalin je bil informiran o zaključkih, sprejetih na konferenci med predsednikom Rooseveltom in premierjem Churchillom, ki se je nedavno vršila v Quebecu, Kanada. Stalina in ruskega zunanjega komisarja Molotova sta obiskala W. A. Harriman in Archibald C. Kerr, poslanika Amerike in Velike Britanije. Na kanadski konferenci so se vršile tudi diskuzije o vojnih operacijah proti japonski sili na Pacifiku in Daljnem vzhodu.

Fasistična gorila potisnjena ob steno...

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združeno državo (izven Chicago) in Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 za pol leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in okolico Cook Co., \$7.50 za leto, \$3.75 za pol leta; za inosemitstvo \$8.00. Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cook County \$7.50 per year, foreign countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštnino.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

Datum v oklepaju na primer (September 30, 1944), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Kaj kuhajo za kulisami?

Tajna diplomacija ni bila še nikdar tako na konju kot je sedaj, ko se v Evropi bliža zmaga zavezniškega orožja. Kriminalna Hitlerja je v zadnji štadiju svoje zločinske zgodovine. Sicer se lahko drži na površju še več mesecev, toda njeno zrušenje v prah je le vprašanje časa.

Skrjni čas je torej, da bi ljudstva vedela vsaj v obrisih, kakšen povojni svet imajo v načrtih glavne velesile, ki zborujejo že več tednov za kulisami v stari palači Dumbarton Oaks v Washingtonu. Toda vse je zavito v najvišjo tajnost, kakor da povojna uredba sveta ne briga nikogar drugega kot malo skupino najvišjih državnikov v Washingtonu, Londonu in Moskvi.

Ako bi ne bilo častniškega ugibanja, kaj se godi za kulisami, bi svet sploh ne vedel, da se vrši v Washingtonu kakšno zborovanje treh velesil že več kot mesec dni. Le enkrat so povedali častniškimi poročevalcem, da kujejo novo svetovno organizacijo "za mir," da bodo to organizacijo dominirale velesile in da bo za nastop proti bodočemu agresorju potreben soglasen sklep vseh velesil.

Da se ta konferenca vrši za skovanje nove svetovne organizacije, je javnost to že prej vedela, nič pa ne povedo, s kakšnimi načrti so prišli skupaj zastopniki Amerike, Anglije in Rusije. Ugibljive se seveda veliko, kakšno organizacijo si zamišlja vsaka izmed teh velesil. Toda kjer je veliko ugibanja, je malo znanja, kakšna so dejstva. In dejstvo pri tem je, da razen malega števila oseb na vrhu teh vlad nihče ne ve, kaj kujejo ti diplomati za kulisami.

In tajno kovanje nove svetovne organizacije pomeni, da kujejo za kulisami tudi bodoči svetovni mir, kajti te organizacije ne kujejo v vakuumu ali brezračni praznoti. In ker vse to kujejo za kulisami, je upravičena sumnja, da kujejo nič drugega kot sto procentni imperialistični mir. Znano dejstvo je, da se le imperialisti in diktatorji boje svetlobe: javne diskuzije.

Ampak na imperializem zgrajeni mir ne bo vreden piškavega oreha. To nas uči vsa zgodovina. In tudi mir, ali svetovna organizacija za ohranitev miru, zgrajena v največji tajni diplomaciji, ne bo vredna piškavega oreha. Dejstvo vsekakor je, ako so prišli skupaj s takimi načrti, da ne morejo prenesti javne kritike, se bosta bodoči mir in bodoča svetovna organizacija zrušila ob prvem viharju.

Za narode, ki gredo skozi take agonije kot v tej vojni, pa je pošten in pravičen mir, s pošteno, pravično in demokratično svetovno organizacijo za bratsko sožitje vseh ljudstev kardinalna potreba sedanjega časa in bodočnosti. Brez takega mira in brez svetovne organizacije se bo svet čez par desetletij zopet znašel še v veliko groznejšem in dražjem klanju kot se danes nahaja.

Jasno je tudi, da poštenega in pravičnega svetovnega mira ni mogoče zgraditi brez temeljite gospodarske preuredbe v vsaki posamezni deželi, predvsem pa v močnih industrijskih državah kot sta Amerika in Anglija ali kot je Evropa. Če po vojni ne pride v doglednem času v vseh teh državah do odprave kapitalističnega izkoriščanja, do odprave kapitalističnega gospodarstva, tudi ni mogoče misliti na kakšen trajen svetovni mir in tudi ne na odpravo fašizma.

Fašizem ima v resnici svoje leglo v kapitalističnem gospodarstvu, ki se po svojih zakonih razvija v vedno večje monopole na eni strani, na drugi pa v ekonomsko in politično anarhijo, masno brezposelnost, militarizem in blazni nacionalizem. Tako "gospodarstvo" pa v mednarodni areni išče izhoda iz svojih zablod v imperialističnih rivalitetah in trenjih, v domačih mejah pa v fašizmu.

V zadnjih par letih smo iz ust raznih liberalcev že nešteto krat slišali, da je ta vojna posledica ali del velike svetovne revolucije, "ki mora pravnosti nekaj boljše." Podpredsednik Henry Wallace je v svoji navedeni pred par leti celo napovedal, da ta vojna prinaša "stoletje navadnega človeka." Roosevelt pa je pred Pearl Harborjem in še parkrat pozneje obetal "štiri svobodščine."

Očividno pa je na vse to pozabil, kajti sedaj ameriškemu ljudstvu in svetovni javnosti ne privošči niti najelementarnejše in da bodočnost najpotrebnejše demokratične pravice, da bi nas seznanil, kakšne načrte ima njegova vlada za bodoči mir, za novo svetovno organizacijo. Namesto "štirih svobodščin" smo v resnici dobili največjo tajno diplomacijo v zgodovini te dežele. In bojmo se, da bomo dobili tudi največji imperialistični mir, ki ne bo prinesel nič drugega kot mrzlično pripravljanje za novo svetovno vojno—seveda pod krinko narodne obrambe.

Ta vojna res nosi v sebi kati svetovne revolucije in stoletje navadnega človeka, kakor tudi še več kot štiri svobodščine. Ampak v sebi tudi nosi obojeno seme kontrarevolucije in nove svetovne fašistične reakcije. Toda za dosego prvega je kardinalna potreba —javna diplomacija, ne zakulisano spletkarstvo in barantanje, kjer se vadija za usodo narodov. In za usodo narodov vadija za kulisami na tej konferenci v Washingtonu, kakor tudi v Londonu že od teheranske konference zastopniki teh treh velesil v tako zvani evropski svetovni komisiji, kjer kujejo načrte za povojno Evropo. In kujejo jih v največji tajnosti.

Zle posledice te tajne politike so že danes razvidne. Splošna sumnja v ameriški javnosti je, da je za to tajno diplomacijo odgovorna ruska vlada. Ta sumnja je sicer prikrita, večinoma indirektna, toda med vrsticami jo lahko čitate skoraj v vsaki listu, v vsaki publikaciji. Naglašajo se tudi po pristankih in sovravnih Sovjetske unije.

Glasovi iz naselbin

RAZNOTEROSTI

Hermist, Pa.—Danes je zelo lep dan in sonce krasno sije in ker imam nekaj časa na razpolago, sem se odločil žrtvovati nekaj ur za naše čitatelje Prosvete, kateri radi čitajo zanimive dopise.

V današnjih časih težko dobimo "vodo", katera goni motovila čez hribe in doline. Dne 27. avgusta nas je motovilo zapeljalo v Sygan, Pa., kjer smo praznovali 40-letnico SNPJ in devet pennisylvanski dan SNPJ. Kako je slavnost potekala, ne bom opisoval, ker so to storili že drugi pred menoj, toda reči moram, da je bilo lepo in veliko občinstva, ki je prihitelo iz vseh krajev zapadne Penne. Še preteka po naših žilah kri, kri, ki ni voda. Potrebno je, da si na takih prireditvah damo malo duška, tako da ne opešamo, da nas naša kri drži pri življenju, do katerega je upravičen vsakdo, vsak človek.

Na dan 3. septembra pa smo istotako žingali v Strabanu. Tam smo bili zbrani skoro isti ljudje kot v Syganu. Bili smo skupaj moj svak Vodopivec, Frank Korbar, Frank Chefuda in podpisani. Smo se precej dobro odrezali.

Tudi v Strabanu je bila dobra udeležba, dobra postrežba in zelo lep program. Strabanske kuharice pa so skuhale tudi dober golaž. No, kaj pa hočemo še več. Vse je šlo tako lepo izpod rok, kakor da bi se ptice selile iz enega kraja v drugega. Da, na obeh prireditvah je bilo prav prijazno. Videl si človeka, če si ga hotel videti, če pa ne, je videl ga na on tebe.

Z Jožetom Kokličem sva obujala spomine na naše rojstne kraje. Mislil so poleteli čez morje v Novo mesto, katero je bilo porušeno. Ako je temu resnica, ne vem. Najbrže, da je, kajti Nemci so ga dvakrat bombardirali. Koklič je doma blizu Novoga mesta, blizu kot jaz. V Strabanu je mnogo rojakov, ki so doma iz novomeške okolice. Prav veselilo me je, ko sem se srečal z Jožetom in Johnom Kokličem, katere sta brata. Tako smo se pozdravili in razgovarjali, kakor da bi bili doma iz iste vasi. Oba sta zelo zgovorna. Joe Koklič mi je tudi pokazal dvorano JSKJ, ki je na hričku, ne daleč od dvorane društva št. 138 SNPJ.

Človek bi lahko marsikaj napisal o nas samih, o delavcih, o ljudeh, ki ustvarjajo. Zlato sonce nas obsije tu in tam in to je menda vsa naša sreča. Dandanes nas potrebujejo in delavske para naj gara in dela, pa čeprav ti počijo žolčni kamni. Toda človek, delavec potrebuje tudi malo prostega časa in sonca, tako da pozabi na te večne skrbi, katere ga zasledujejo od njegovega rojstva naprej. Še več! Skrbni te zasledujejo tja do zadnje ure, katere ne moreš več naviti, ko se enkrat izteče.

V vojni smo, v vojni, ki nima primere v vsej zgodovini sveta. Danes mnogi ne vedo, ali so njih sinovi živi ali mrtvi, kajti mladeniči padajo na bojiščih kot snopi. Rojak Balah (?) iz Clat-

ridgeja je prejel obvestilo, da je bil ubit njegov sin na francoski fronti. Prav tako je prejel poročilo brat Antončič, da je padel njegov sin isto tam. Iz sreča obžalujem, toda moje obžalovanje ne priklie mladim vojni žrtvam k življenju, nič ne pomaga. To so le izražene simpatije, a sinov ni več na tem svetu. Žalostno, zelo žalostno! Kdaj bo svet prišel k pameti, kdaj se bodo ljudstva pnehala pokončavati? Ali je treba prelivati nedolžno kri?

Svoj dopis hočem nakratko zaključiti. Naj še omenim, da mi bodo omenjeni prireditvi ostali v trajnem spominu. Srečal sem nekatere, ki jih že nisem vide zadnjih 31 let, na primer Louisa Ovnaka iz Meadow Landsa in nekatere druge. Spoznal sem se tudi s Progarjevo in Maurichevo družino iz Strabana. Najlepša hvala za prijazno društno. Prišel je čas in morali smo se posloviti ter se po vijugastih cestah odpeljati nazaj proti westmorelandskemu okraju.

F. Fink.

POGOVOR S PRIJATELJEM

Canton, O.—Povprečen Američan se navadno norčuje iz naseljencev, kateri ni več angleškega jezika. Toda če primerjamo povprečnega Američana s povprečnim Evropecem, pridemo do presenetljivega rezultata.

V južnih državah Zedinjenih držav, kjer žive stare ameriške družine, prevladuje med njimi večja toplot in ignoranca kot med Evropei.

Povprečen evropski delavec misli in si predstavlja, da ameriški delavec živi dosti boljše ko pa je to resnica. Na drugi strani pa Američani mislijo, da v Evropi vsi stradajo. Seveda, prvi kot drugi se motijo; nimajo pravega pogleda. Res je, da živi ameriški delavec boljše kot evropski to je, dokler dela, kadar pa ne dela, mu pa trda prede, včasih prav trda. Ako pomislimo, koliko milijonov tu vsako leto darujemo za dobrotelne organizacije, potem lahko sodimo, da imamo s vsakim letom več siromakov. Seveda, ako bi bili vsi Američani na dobrem stališču kakor mislijo mnogi Evropei, ki ne poznajo tukajšnjih razmer, potem ne bi prosjaciili. Toda s tem prosjačenjem pa zaenkrat nočem nadaljevati, kajti rad bi napisal nekaj besed o bolj domačih stvareh, o pogovoru, ki sem ga imel s starim znancom.

Srečal sem znanca, ki ne živi daleč od moje sosesčine, in je bil nekoč pri meni na stanovanju. Možak je slovaške in ograde krvi in dober katoličan. Seveda, njegova duša me ne briga in naj odleti v nebesa ali pa pekli. To je njegova zadeva.

Rodil se je v Gedgellu na Ogrskem. To je v onem Gedgellu, kjer se je predzadnja avstrijska cesarica Elizabeta srečala z rdečelasim angleškim častnikom. "Da, od tam sem," je pristavil moj stari znanec.

"Torej, tam je ostalo tvoje cesarstvo in Gedgell," zaključim jaz.

"Da, tam sem zapustil svoje prvo cesarstvo in kakor veš, sem

se preselil v drugo." Nato se obrne proti vzhodni strani mesta ter nadaljuje:

"Vidiš one velike dimnike, ki bruhajo strupene pline proti vsemirju, to je moje sedanje cesarstvo. Tamle vlivamo topove, s katerimi rušimo moje nekdanje cesarstvo." Nato pa pričneva debatirati o politiki.

Vprašal me je, ako sem čital, da je De Gaulle obljubil francoskim ženam enake pravice z moškimi. Odgovoril sem mu, da sem čital, nakar me je vprašal, da bi izrazil svoje mnenje glede tega. Dejal sem mu, da je pravilno, da vsaka država, ki se ponasa s svojo kulturo in civilizacijo, da ženskam iste pravice, kot jih imajo moški. Ta odgovor pa ni bil mojemu znanцу nič kaj po volji in vrgel mi je pod nos ameriške babe.

"Vidiš, kaj delajo ameriške babe, odkar jim je Wilson dal bakljo, s katero pa si prižigajo cigarete. Pričele so tudi piti, če pa ne potrkas, kadar prideš domov, pa se lahko zgodi, da policijske policaja in te pošlje za mrežje. Ko sem bil pa v Atilovi deželi, smo z ženami vse drugače ravnali. Žensko sem lahko zbral na njivi, a orožnik mi je dejal, da sem junak. Vidiš, kaj bo De Gaulle napravil iz Francije..."

"No, zakaj se jeziš na ženske, saj si vdovec in se ti ni treba bati, da bi te kakšna dala zapreti," sem mu odgovoril.

Znanec se zavrti na peti in pravi, da se je misli oženiti, tolažkanje je zaenkrat opustil. Ko sem ga pa vprašal, zakaj, mi reče, da ne mara babe s cigaretami.

"Poslušaj," pravi, "pred nekaj tedni je polomilo rebra nekemu mojemu rojaku. Ko pa smo ga spravili v večna lovišča, sem se odločil, da se preselim k njegovi vdovi z namenom, da bi jo tolažil in pomiril. Ker se je rodila v Atilovi deželi, sem mislil, da ne kadi cigaret. Kakor sem ti že poprej omenil, sem dober katoličan, zato sem se odločil, da stopim v božji hram—samo da bi sam srečal njo. Res pride. Zagledal sem jo na pločniku. Krilo je imela krajše kot ponavadi

Domača fronta

(Office of War Information, Washington, D. C.)

VOJAKOM TREBA MUNICIJE - OŠTANITE NA DELU

Washington. — Nedavno se je pripetilo, da enemu ameriških poveljnikov ni bila dostavljena polovica municije, potrebna za njegove 155 mm topove, o priliki izkrcavanja. V enem samem predmetu produkcije — gramen za havbice od 8 inčev — je primanjkljaj za 53 odstotkov. Najna zahteva iz Britanije za 1000 po eno tona je morala biti odložena, ker "jih ni bilo mogoče izdelati". Vojski pa bo manjkalo letos 50 milijonov jardov nepremočljivega blaga za izdelovanje šotorov za moštvo na vojnih frontah.

To so dejstva, katere je sporec senatnemu War Investigation Committeeju generalmajor Lucius de Clay, ravnatelj službe za vojni material. General Clay je potrdil, da so vsi ti primanjkljaji nastali le zaradi pomanjkanja delovnih sil. Armada se nahaja v težki situaciji in sedanje ofenzive ne bo mogoče nadaljevati, ako ne bomo proizvajali čedalje več vsega tega, kar je vojakom potrebno za ofenzivo in kar delavci izdelujejo v ameriških tovarnah. Vojna še ni končana, je ostro poudaril general.

Ostanite na svojem postu in pomagajte krčiti vojne potrebe — to je naše edino upanje za popolno zmago v najkrajšem času.

GOŠTILNICA PRI PODPIRAJO NABIRANJE KOSITRA

Washington. — War Production Board poroča, da se bo National Restaurant Association udeležila kampanje za nabiranje kositra. V tej zvezi je zbranih 85% vseh restavracij naše dežele. Mnogo gostiln je že dozdaj na svojo rolo podpiralo nabiranje kositra, toda zdaj, na poziv ravnatelja WPB Donald M. Nelsona, je preza odločila, da se bo udeležila nabiranja stoprocentno. Louis S. Loebe, načelnik nabiranja kositra pri WPB General Salvage Branch, je naglasil, da je pomanjkanje kositra kritično in svaril:

"Nemogoče bi bilo pretiravati važnost nabiranja kositra. Naš cilj je bil nabrati vsak mesec 40.000 ton, toda smo le redko prekoračili polovico te množine. To je zelo obžalovanja vredno, posebno ako pomislimo na one tisoče predmetov vojaške opreme, za katere je kositer neobhodno potreben.

"Podpora vseh ameriških restavracij nam je neobhodno in stvarno potrebna. Od njih je v prvi vrsti odvisen uspeh našega nabiranja. Prizadevati bi si morali, da poberejo do zadnjega vse predmete iz kositra.

KRITIČNA TOČKA V POGLEDU BENCINA

Washington. — Zaloge bencina za civilno uporabo so tako nizke, da bo vsako povečanje vojaških zahtev ustvarilo jako težko situacijo za civilne konzumente. Tako je izjavil Deputy Petroleum Administrator Rolph K. Davies, ki je dostavil: "Refinerije proizvajajo sicer več kot kdajkoli prej, toda zahteve vojske so brez primere in so zelo zmanjšale količine bencina, razpoložljivega za civilne potrebe."

BORBA PROTI SPOLNIM BOLEZNIM

Washington. — V St. Louisu, Mo. se bo sedaj od 9. do 11. novembra pod pokroviteljstvom U. S. Public Health Serviceja konferenca za borbo širšem deželi proti spolnim boleznim. Ta vest je bila oznanjena od Surgeon Generala Thomasa Parrana in dr. J. R. Hellerja, ki je načelnik oddelka za spolne bolezni v Public Health Serviceju, Federal Security Agency. Dr. Heller je izjavil naslednje:

"Vojna je zelo pomnožila število infekcij po spolnih boleznih v mnogih predelih sveta. Obtem pa je znanost ustvarila nova zdravila in zdravniška vešča, ki izdelava nove metode za borbo proti sifilisu in gonoreji. Cilj konference v St. Louisu je, da zbere vse vodilne izvedence v tem boju proti spolnim boleznim, ki bodo mogli določiti najboljša sredstva v vseh fazah, da

se na najboljši način uvedejo na širokih temeljih najnovejše pridobitve na polju borbe proti spolnim boleznim."

Znameniti veščaki bodo pred tem forumom čitali svoja poročila o najnovejših izkušnjah z novimi metodami zdravljenja. U. S. Public Health Service, National Research Council in zdravniški oddelki vojske in mornarice bodo poročali o svojih izkušnjah glede učinka penicilina v zdravljenju sifilisa in gonoreje; in priporočali najugodnejše metode zdravljenja.

SKORO 790 MILIJONOV V-PISEM

Washington. — Približno 789.539.390 V-pisem je bilo odposlanih iz Amerike in nazaj moškim in ženam ameriških oboroženih sil. Office of War Information poroča te številke na podlagi podatkov poštne službe vojske in mornarice. Poštni oddelek vojske je obeljen tudi naznanil, da namerava ustanoviti čim prej tudi na Francoskem velik urad za V-pošto. Tako bo mogoče izmenjavati V-pisma naravnost med Ameriko in ekspedicijskimi armadami, ne več preko Anglije kot dozdaj. Trenotno pošiljajo V-pisma še vedno iz Italije ali Anglije premečnim poštam v Franciji in nazaj. Omenjene premečne pošte razdeljujejo mikropsma moštvo na bojnem polju.

RACIONIRANJE PEČI POOSTRENO

Washington. — Office of Price Administration poroča, da bo radi pomanjkanja petroleja in drugih lahkih vrst olja racioniranje peči za kurjavo z oljem, ki je bilo uvedeno že dozdaj v 28 državah, kjer prevladuje veliko pomanjkanje olja, zdaj uvedeno širšem vse dežele. Certificati za racioniranje peči za kurjavo z oljem bodo mogli biti oddani od 9. septembra naprej le takim osebam, ki ne morejo uporabljati druge vrste kurjave, ali pa, ki le nadomeščajo svoje pokvarjene peči za kurjavo z oljem.

7939 LETAL ZGRAJENIH V AVUGSTU

Washington. — Produkcija letal v avgustu je bila 7939 letal, torej je jako malo izpod produkcije meseca julija, ki je dosegla 8.000 letal. War Production Board poroča tudi, da je dosegla produkcija težkih bombnih letal preteklega junija številko 1500, in pri tem tudi ostala v sledečih mesecih. Uradniki WPB poudarjajo, da je to velik uspeh, ako pomislimo, da je Be-la hiša izdala svoje prve direktive za produkcijo težkih štirimotornih bombnikov meseca maja 1941 in da je bilo takrat videti, da sedanje produkcijske številke ne bo mogoče doseči.

PROTI POTRATI PAPIRJA

Washington. — Donald M. Nelson, ravnatelj WPB, je naslovil 25.000 vodilnim tvrdkam poziv, naj zmanjšajo na najmanjši minimum svoje potrebe papirja. Napisal je to svoje pismo, naslovljeno National Association of Manufacturers, U. S. Chamber of Commerce, Purchasing Agents' Association in American Association of Advertising Agencies, predno je odpotoval na Kitajsko s posebno misijo predsednika Roosevelta. V svojem pojasnilu je Nelson dejal:

"Ugodne vesti z bojnih polj niso zmanjšale pomanjkanja papirja in kartona. Ravno nasprotno: razširjenje front nam je prineslo še dodatne zahteve po papirju in kartonu. Na tisoče ton več ga potrebujemo za zemljevide, za tiskana povelja, za municijske zavoje, za vse pošiljave opreme in oskrbe in na stotine drugih stvari. Pomanjkanje papirja je še vedno ena naših največjih skrbi v War Production Boardu. Papir je tudi potreben vsaki posamezni tvrdki v Ameriki sami. Storit je treba vse, kar je le mogoče, da nam zadostujejo razpoložljive količine papirja čim dalje časa mogoče."

Produkcija aluminija v Kanadi

Previšek za Združene države

New York, 25. sept. — "Kanadska industrija aluminija lahko zadosti vojni potrebam Kanade in Velike Britanije," je rekel Victor T. Goggin, upravljatelj Wartime Housing of Canada, v svojem govoru pred člani Kanadskega kluba. "Produkcija se je povečala in v prihodnjih dveh letih bo Kanada lahko dala 750.000.000 funtov te kovine Ameriki."

Goggin, ki je tudi član vladnega odbora za municijo in zaloge, je orisal obseg Kanadskih vojnih priprav. Kanada zdaj producira dovolj bojne materiala za opremitve ene vojaške divizije na vsakih šest tednov in še vedno lahko pošilja strelivo v Anglijo. Parniki iz kanadskih luk so odpravili v Anglijo v zadnjih mesecih 25.000.000 ton municije in živeža.

Čez 40.000 delavcev je zaposlenih v letalskih tovarnah, ki izdelajo povprečno dvesto bojnih letal na mesec. Kanada ima 120 letališč in svojo letalsko silo je podeseterila. Pol milijona mož je pod orožjem, kar je veliko število, če se upošteva, da ima Kanada samo enajst milijonov prebivalcev. Okrog 150.000 kanadskih vojakov se nahaja na drugi strani morja.

Bojna mornarica, ki je imela pred vojno 2000 častnikov in pomorščakov na petnajstih ladjah, jih ima zdaj 27.000 na tristo ladjah. Kanada je zgradila veliko število novih tovarnov, v katerih producira orožje in strelivo. Samo ena tovarna izdela 10.000 letalskih bomb na mesec. Kanada ima sedaj 17 velikih in 58 manjših ladjedelnic, v katerih je zaposlenih čez 50.000 delavcev. Konstrukcija bojnih letal in parnikov je bila pospešena in dosegla večjo stopnjo kot jo je določal v parlamentu sprejeti program.

Rekonstrukcija dneprostojskega jezika v teku

Moskva, 25. sept. — Pravda, glasilo komunistične stranke, poroča, da je rekonstrukcija velikega dneprostojskega jezika, katerega so Rusi učili, ko so se umikali pred Nemci v prvih mesecih vojne, v teku. Velike električne centrale bodo kmalu operirale.

V Prosveti so dnevne svetovne in delavske vesti. A! jih čitate vsak dan?

Winston Churchill pozdravlja predsednika Roosevelta v Quebecu, Kanada, kjer sta se sodelovali na vaši konferenci vojaškega in političnega značaja.

O razmejitvi med Jugoslavijo in Italijo

Napisal dr. Josip Smoljaka

(Sledeči članek je izšel v časopisu Nova Jugoslavija junij-julija 1944)

Po prvi svetovni vojni je Italija z oboroženo silo zavzela velik del južnoslovenskega narodnega ozemlja, namreč ves primorski pas od Triglava in istja Soče do Snežnika in Bukarskega zaliva in severno Dalmacijo od Velebita do izvora Cetine in rta Planke z vsemi Kvarnerskimi otoki in največjim delom dalmatinskih. Italija si je hotela prisvojiti vse te kraje, čeprav je v njih velika večina prebivalstva južnoslovenskega rodu in jezika. Svoje pravice na te naše pokrajine je Italija temeljila na londonskem paktu od 26. aprila 1915, po katerem so si Velika Britanija, Francija in carska Rusija obljubile, da del naše domovine kot plačilo za njeno sodelovanje v vojni proti Nemčiji in Avstro-Ogrski.

Zastopništvo Jugoslavije se je na mirovni konferenci v Parizu, na katerem sem bil tudi jaz bil v svojstvu pravomočnega delegata, tekoma leta 1919 borilo proti zahtevam Italije, da se ji dovoli aneksija omejenih naših krajev. V tej borbi je naš edini zavestnik bila Amerika, odnosno predsednik Woodrow Wilson. Čim je Wilson vsled sovražnega stališča ameriškega senata izgubil premoč na konferenci, smo se mi znašli osamljeni in pred dilemo, ali naj tudi brez zaveznikov vztrajamo v borbi za naše pravice (kot je to delala mala Litva za Vilno), ali da odnehamo močnejšemu tekmovalcu. Jaz sem bil za nadaljnjo borbo, ko pa sem opazil, da so naši službeni krogi vidno naklonjeni popuščanju, sem podal v začetku leta 1920 demisijsko kot delegat.

Nekaj mesecev za tem je sledil s strani naših oblastnikov tudi formalni odrek na največji del teh spornih teritorijev. V malem mestu Rapallu pri Genovi je bila 12. novembra 1920 zaključena pogodba, s katero je kraljevina Srbob, Hrvatov in Slovencev priznala suverenost Italije nad vso primorsko Slovenijo, nad enim delom Kranjske, skoro vso Istro, mestom Zadrom z bližnjo oko-

lico, vsemi Kvarnerskimi otoki ter dalmatinskimi otoki Lastovom, Sušcem in Pelagružem. Ostanek Dalmacije in majhen del Istre sta ostala Jugoslaviji. Na tej konferenci so imeli glavno besedo za Italijo grof Sforza in današnji predsednik italijanske vlade Bonomi, za Jugoslavijo pa dr. Trumbić, naš tedanji minister za zunanje zadeve, in dr. Vesnić, poslanik v Parizu, danes oba pokojna.

S to pogodbo je naš narod pretrpel ne samo ogromno teritorialno izgubo, ampak mu je bil prizadet še težji udarec s tem, ker ni bila pogojena nobena zaščita za naše ljudstvo, ki je ostalo pod Italijo, medtem ko so neznatne italijanske manjšine v Dalmaciji dobile privilegije, ki so jim dajali večje pravice kot samim jugoslovanskim državljanom.

Po rapalski pogodbi Reka (Fiume) ni pripadla Italiji, ampak bi morala postati svobodno mesto, odnosno neodvisna država. Ali Reka ni nikoli dosegla tega neodvisnega položaja, ker ji je pesnik-avanturist D'Annunzio s svojimi "legionarji" (v resnici italijanskimi vojaki) s silo ustoličil svojo oblast. Ko je pa poglavar reške države Zannele hotel, da s svojo policijo izžene D'Annunzio iz Reke, je italijanska vojna ladja, ki je bila zasidrana v reški luki, s topovskim ognjem razgnila malo reško posadko. Tako je oborožena sila kraljevine Italije naredila konec samostojnosti Reke in zagospodarila nad mestom, kateremu je bila italijanska vlada garantirala neodvisnost z mednarodno pogodbo.

Priliski karakter italijanske okupacije je trajal do leta 1924. Dne 25. januarja tega leta je bila v Rimu zaključena pogodba o italijansko-jugoslovanskem prijateljstvu, s katerim sta Nikola Pašić in Benito Mussolini priznala Mussolinijevo neomejeno suverenost nad Reko.

Po tem drugem Rapallu se je sedaj nahajalo skupno okoli 650.000 južnih Slovanov (Slovencev in Hrvatov) pod oblastjo italijanske države, ki je v samem začetku začela delati na tem, da jih raznarodi. Z nobeno drugo narodnostno manjšino v Evropi se ni postopalo tako grobo kot s temi Slovani v Italiji.

Njihov jezik je bil v kratkem času popolnoma potisnjen iz državnih uradov, sodišč, občin, šol, pa tudi iz same cerkve; z ostrimi grožnjami se je poskušalo zabraniti rabo istega tudi v privatnem življenju; po vrsti so bile uničevane slovenske in hrvaške prosvetne in gospodarske institucije vse do zadnje; zabra-njena je bila slovenska pesem in vsako društveno ali zabavno shajanje Slovanov; pridržana so jim bila dovoljenja za izdajanje hrvaških in slovenskih časopisov in onemogočeno čitanje knjig v maternem jeziku; kaznovano je bilo imenovanje slovenskih otrok s slovenskimi krstnimi imeni; in končno so bili s silo dani italijanski priimki tisočom hrvaških in slovenskih rodbin, da bi iz njih na ta način s silo napravili Italijane.

S takimi pripomočki, a še hujšimi (kot je bilo pretepanje, nekaznovani požig Narodnega doma v Trstu in druga nasilja) je državna oblast Italije pritiskala, in to še pred fašizmom, da čim prej izbrše poslednjo sled slovanstva v naših pokrajinah. Po prihodu Mussolinija na oblast so bile sistematično rabljene najokrutnejše kazni proti slovan-skim narodnjakom, ki se niso hoteli izneveriti svojemu narodu. Mnogi med njimi so bili zaprti, v zaporih so bili mučeni in po "specialnih tribunalah" obsojani v pregnanstvo, ječo ali smrt.

GORNJE MESTO

POVEST IZ ZAGREBSKEGA ŽIVLJENJA

SPISAL
BOGOMIR MAGAJNA

"Kaj si rekla?" je vprašal in se za hip ustavil in jo pogledal.
Ni ponovila.
"Si kaj večerjal?" je vprašala.
"Kaj?"
"Če si večerjal?"
"Da, da, mnogo."
"Ne razumeš, kaj sem vprašala. Če bi jedel, bi ti bilo manj slabo. 'Jadrani' tu pred nama je odprt. Pojdi z mano. Bom plačala jaz."
"Ne! Jaz sem večerjal. Jaz moram domov."
Ni ga več silila. On tudi ni več odgovarjal na njene besede. Tako sta šla molče in spremila ga je do vrat, kjer je Simon obstal in ji ponudil roko.

"Boš prišel lahko sam gori?" je vprašala.
On ni nič odgovoril. Lahno ji je položil glavo na ramo. Slonel je tako ob njej kot otrok. Ona mu je gladila z roko lase.

"Simon, ko prideš v sobo, se najprej umij, potem pa leži. Če boš kaj potreboval, pridi k meni!"

Povedala mu je naslov trgovine, v kateri služi. On je prikimal z glavo in ji še enkrat dal roko.

"Hvala ti, Malči! Zbogom!"
Težka hrastova vrata so se zaprla pred njo. Poslušala je korake po stopnicah. "Prišel bo," je rekla. Po dolgem času se je zasmejala z mehkim, skoraj materinskim smehom ob uri, ko je natakara Anica slonela v prazni gostilni s šopkom na prsih, ki ga je dal Simon, in prepevala Tam za goro zvezda sveti ...

Širok trak mesečine je padal skozi temnika-sto vijoličast polmrak v sobo in se gubil v kotu. Simonov obraz je bil blede in je ostro odseval v mesečini. Poteze so se mu čudno pritegnile k ustnicam. Nepremično je gledal proti strani, kjer je Gornje mesto. Vino mu je krožilo po krvi. Šepetal je:

"Ti lepa žena, ki ti je duša sedaj utopljena v drug svet, ki ga skrivnostna sila priključila človeka sredi noči, ko so mu oči zaprte in gledajo v sebe nazaj, v čisti svet človekov, ki je poln najčudovitejših barv in ki mu ni meja in ki je svetu angelov podoben, ti lepa žena, daj mi košček tega sveta, le eno zvezdico od rojev zvezd, da ne bo več teme v moji duši, da bom lahko zatilnil oči in gledal te lepe barve tudi jaz."

Umolknil je in prisluškoval, kot da pričakuje odgovora, ki bi po mesečini priplaval do njega. Toda tišina je molčala.

"Marija!" je poklical sedaj komaj slišno in prisluhnil. Zazdelo se mu je, da je zaslišal v odgovor svoje ime, kot da je nekdo imenoval tiho, tiho, mehko, kot da bi iz daljave dospel šepet. Hrepenenje, združeno z boljo, mu je valovalo skozi dušo.

"Marija!" je sedaj vzkliknil glasno in zopet poslušal. Odgovora ni bilo. Živci so mu bili silno napeti. Polahčala se ga je omotica. Omahnil je k oknu in ujel se je z obema rokama za polknice. Pod oknom se je širilo globoko v noč pogreznjeno dvorišče. Le nekaj belih kamnov se je svetlikalo na dnu. Onkraj dvorišča je stal ogromen kamnit zid, obrobjen s sijem mesečine, onkraj zidu na rebri drevesa kot velike žive molčee kulis. Niti en list ni vztrepetal na njih. Kamni na dnu dvorišča so mu vezali oči nase. Vedno večja omotica se ga je polahčala in zdela se mu, da se kamni oddaljujejo nekam v neskončne nišine in se mu spet bližajo skoraj tik pred oči in se pogrezajo zopet in se dvigajo zopet. To strašno nihanje je priključilo grozo na njegov obraz. Čeljust se mu je povesila. Naslonil se je s polovico telesa skozi okno in roke so se mu povesile proti dvorišču ob zidu navzdol. Na le-

vo in desno od njega je rdeče sijala streha.
"Marija, daj mi roko!"
Kamni na dnu so se zibali, zibali kot na širni valujoči vodi.
"Marija, daj mi roko!"
Telo se je nagibalo vedno bolj naprej. Blodni nasmeji se mu je risal na ustnice.
"Simon!"

Obrnil se je, sunkoma in se opotekel do postelje. Srce mu je udarjalo tiho, tiho, kot da hoče nekam zbežati. Glas, ki ga je poklical, je bil srebren, otroško mehak. Hotel je vstati, toda telo mu je bilo kot prikovano na posteljo. Stisnil je roko na čelo in siloma obrnil pogled od okna. Kot da mu ukazuje čudna sila, je potoval pogled po traku mesečine v kot. Tedaj je ves vztrepetal. Oči so se mu razširile na široko. Kot dva črna oglja sta strmeli zenici v kot. Tam se je lesketalo na podu materino pismo. Jelka ga je bila spustila na tla. V mesečini je razlikoval črne črke na njem, na tisti belini črne črke, urejene v vrstice, kratko in mirno poročilo, poslano mu od doma.

Srce mu je zastalo s skelečo bolečino. Pristisnil je pest na prsi. Toda bolečina je vzkipe-la sedaj z vso silo in se prevrgla čez vse meje duše. Zobe je krčevito tiščal skupaj. Za očmi so mu migetale lučke.

"Danica!"
Vse telo mu je trepetalo in kot osteklenele so bile oči.
V kotu nad pisalom se je pričela porajati slika, tisto čudovito, ki se dogodi človeku le parkrat v življenju, misel se je strnila v obliko, ali pa—morda je res stopila senca iz onostranstva.

V kotu je stala deklica, čudovito lepa, s širokimi, dobrimi plavimi očmi, z zlatimi lasmi, ovenčanimi z vencem iz kostanjevih listov, tista, ki jo je gledal one dni, ko je sklenil bežati od doma in se mu je ob slovesu vrgla krog vratu, pesem Primorja, Danica, njegova sestra, radi katere se je napotil v svet, da bi zanjo poiskal lepših dni, Danica, kopnenje in hrepenenje njegove duše. Skozi ta prosojni privid je sijala mesečina.

Dvignil se je počasi, kot da se boji, da bi ne pregnal podobe in se približal tik do nje. Privid je stal nepremično.

"Ti!" je zajekal Simon.
Danica ni odgovorila, le dobre, dobre oči so strmele vanj. Razprostrli se roke, da bi jo objel. Roki sta segli skozi svetlobo in se doteknili med seboj. Privid je vztrepetal in izginil.

Simon se je opotekel do vrat in se vedno strmel v kot. Toda hipoma je pričel kričati, odprl sunkoma vrata, zbežal na hodnik do Jelkinih vrat, na katere je udaril z obema pestema in se zgrudil.

Jelka je takoj pritekla iz sobe. Hitro je prižgala žarnico in se preplašila, ko ga je zagledala na tleh.

"Kaj je?" je zaklicala gospodinja iz sobe.

"Nič! Bom že sama opravila," je odgovorila Jelka, stekla v Simonovo sobo in razgrnila odeje ter se vrnila z vrčem vode, ki mu ga je nastavila na usta. Potem ga je dvignila in ga skoraj nesla v sobo. Očila mu je glavo z vlažno hladno ruto. Potem ga je spravila na posteljo in sedla k njemu. Prav do takrat, ko se je pričelo svitati, mu je zamenjavala obkladke, ki so se hitro razgrajevale. Šele proti jutru je zaspal. Mesec je tonil. Mesečina se je izbrisala. Simonu je legel mir na obraz in ustnice so se mu rahlo nasmehnile. Tudi Jelka se je nasmehnila. Sedela je ob postelji in položila svojo glavo na blazino k njegovim in ga gledala, dokler je ni gospodinja z zaspanim glasom poklicala, naj pripravi zajutek.

(Dalje prihodnjič.)

MacARTHUR WAVES GREETING TO MOROTAI INVADERS

FROM HIS LANDING BARGE, Gen. Douglas MacArthur waves to his troops on Morotai Island, located in the Philippines about 250 miles from the Philippines. The general made a tour of the beaches shortly after the Yanks went ashore on the strategic island. Signal Corps Radiophoto.

ječini, smejal se na glas svoji spaki v ogledalu ... In ti, človek, nečlovek, si povzdignil prešerne oči k nebeski zvezdi? Pojdi snubit kravjo dekle, še ta te napodi na cesto, kamor sodiš! ... Zimska golota mojega popotniškega, zmirom splašena, neprestano trepetajočega življenja se je strahotno razgrnila pred menoj.

Najprej sem sklenil v svoji pravični malodušnosti, da ne pojdem na verando, ne tisti večer in nikoli več, da pobegnem, da se skrijem kamorkoli, ne le tebi, temveč vsem ljudem, najbolj pa sebi in svojim spominom. Ko se je zmrčilo, sem se napotil vendarle. Še berač ima pravico do slovesa, še hudodelci sem rekel. Sama si bila, ko sem stopil na verando z okornimi, težkimi nogami.

Se predno si me prav pogledala, si me vprašala, če sem bolan. Zlagal sem se, da nisem. Ali v lica me je zeblo in na čelu se mi je nabiral mrzel pot. Prisnela si mi čaja; pil sem tako nerodno, da sem ga razlival po kolnih, vročega kakor je bil, pa nisem čutil. Zdi se mi, da sva molčala obadva ves čas, vso dolgo uro, da nista izpregovorila niti besede. Kaj praviš?

"Ves čas nista izpregovorila niti besede!"
"Glej, tudi ti se spominjaš! ... Prav tak večer je bil, kakor noč. Prav tako milo so sijale prve zvezde, prav tako so se belili nagrobniki iz noči, prav tako so tonile srebrne školjke v jezero. Ali veš, kaj sem ti bil takrat prišel povedat, pa sem molčal, ker sem bil poprej tam na vrtu pred krmo do dna premislil in spoznal svojo nevednost?"

Ne veš, do tega trenutka nisi vedela! Nocoj ti povem, zato ker je prav tak večer kakor tedaj, zato ker mi je tako čuda milo in toplo pri srcu in pa zato ... zato pač tudi, ker se ti moziš, jaz pa sem se vpehal na tem grapavem kolovozu življenja ter sem len in miru željan ... Ljubil sem te, prijateljica, kakor v svojem življenju nisem ljubil žive ženske.

Ni hinavščina, ni gola beseda, ni sladka pesem, temveč preizkušena in potrjena resnica, da ljubi človek samo enkrat in nikoli več. Ti nisi vedela, da ho-diš od zore do mraka po samih dišečih rožah, ki so ti jih sipale na pot moje vroče misli ... Kaj se ne smeješ?"

Sedela je nepremično, glavo pokonci; črni profil se je klesal trdo izza belih zvezd.

"Tudi jaz sem te imela rada."

"Takrat ... Od srca ... Tudi tisti večer ..."

In nista govorila več.
Mahnilo mu je bilo preko srca, kakor z ognjenim mečem. Ko se je vračal v svoj pusti dom, se je opotekal, pijan od sreče.

"Boj Bog! Hranil sem kraljevski zaklad, pa nisem vedel zanj! Blodil sem po svetu, siromak, prosil od praga do praga, doma pa sem imel klet polno cekinov! Beračil sem za rosno kapljo ljubezni, pa je bilo moje celo jezero! ... Moj Bog ... In če je bilo tiho jezero moje le en sam trenotek, le trenotek trenutka—bilo je življenja vredno!"

PRVA JEČA

Peter Kalandar je bil vihrav, neroden, pošten in lahkovaren človek. Če se tak človek peša s politiko, je napol doma pod ključem postav in biriči so mu dragi znanci. Romanje od vrat do stene in od stene do vrat mu je prav tako lahko in vsakdanje opravilo, kakor branje časnikov ali prerekanje po shodih. Na eno samo ječo, na svojo prvo, se je spominjal Peter Kalandar z grenkim gnusom, z občutkom, da so mu bili storili grdo, zopernaturno krivico.

Mlad študent je bil, hodil je v peti ali šesti letnik latinske šole. Učil se ni veliko, vendar je bil med najboljšimi učenci; rekli so mu, da mu "z neba rosi". Bil bi veselje in ponos učiteljev, toda imel je nekaj napak, ki so ga močno kazile. Najhujše je bilo, da se teh napak sam nikakor ni zavedal, ali pa da jih je smatral celo za čednosti.

MAQUIS BRING IN A PRISONER

FRENCH MAQUIS—and the real dyed-in-the-wool variety who fought the Nazis in the hills and backwoods of France—are shown here bringing in a German prisoner from a section some 60 miles from Toulon. Many have gone about without clothes or shoes—but every one of them has a gun and a love of liberty. U. S. Signal Corps Radiophoto.

ura in da se je šel na cesto izprehodit, dokler ni minila. Takrat je bilo veliko izpraševanja po njem.

"Kje pa je Kalandar?"—"Gani!"—"Saj je bil!"—"Pa je šel!"—"In uro kasneje: 'Kalandar je spet ni!'"—"Saj sem tukaj!"—"Kje pa ste bili?"—"Na cesti!" (Dalje prihodnjič.)

Razni mali oglasi

DELO DOBI 5 MOŽ

splošnem skladišču

in zavijati pakete. Stalno delo. Dobra plača. Oglasite se pri

Vaughan Seed Store

601 W. Jackson Blvd.

PRODA SE 3 stan. po 4 sobe vsak, zidana hiša. Peč gorkota. 2341 No. Leavitt.

PLAČAMO V GOTOVINI TAKOJ za avtomobile, troke in wrecks

AMERICAN AUTO PARTS

& SALVAGE CO.

7008 Cottage Grove Ave.

Phone Hyde Park 2154

MOŠKE IN ŽENSKE

Nočni hišniki in hišnice.

Kratke ure, dobra plača.

Moderna uradna poslopja.

Oglasite se v sobi 1405

7 W. Madison St., vogal State St.

NA 2123 IOWA ST. se proda 3 stan, 4 sobna zidana hiša in lesena garaža. Lastnik. Pojasnila na 4854 School St.

PRODA SE 2 stan. lesena za 4 družine hiša. 2x4 sob., ena kopalnica. Konkret podlaga. \$57.00 mesečno. Cena je \$3.600. 4825 So. Ada St. Lastnik.—Lafayette 5865.

ZIDANA 6-4 sob. hiša, ali zamenja za 2-5 sob. hišo. Peč gorkota, v dobrem stanju. Kličite: BRUNSWICK 4188.

V Prosveti so dnevne svetovne in delavske vesti. Ali jih želite vsak dan?